

Kỳ vọng hay thất vọng về AI?

ISSN: 2734-9195 10:10 12/06/2025

Như những siêu máy tính có thể mô phỏng vô số tình huống, giải quyết vô số vấn đề, thì AI, nếu được định hướng bởi tâm từ và trí tuệ, có thể góp phần thực hiện hạnh nguyện Bồ Tát trong thời đại mới.

Buddhistdoor Global chính thức bước vào năm thứ 30 trong hành trình phụng sự Phật pháp và nhân sinh. Trùng hợp trong năm 2025 này, Chương trình Phát triển Liên Hợp Quốc (UNDP) cũng công bố báo cáo quan trọng **“Báo cáo Phát triển Con người 2025: Vấn đề của sự lựa chọn - Con người và khả năng trong thời đại AI”**.

Trong khi ở nhiều quốc gia, các tổ chức và chuyên gia bắt đầu chú ý sâu hơn đến ảnh hưởng của Trí tuệ nhân tạo, Buddhistdoor Global đã sớm khơi mở chủ đề này từ khi làn sóng AI mới chỉ manh nha xuất hiện.

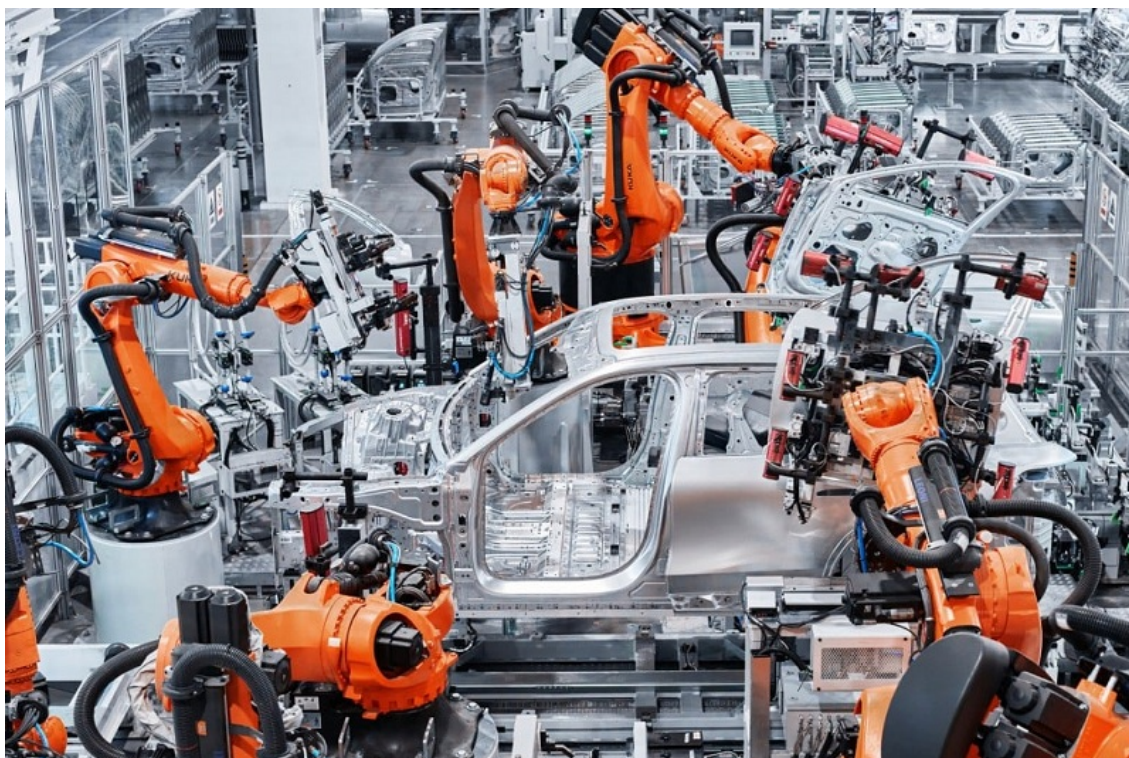
Có một đồng thuận đang hình thành trên quy mô toàn cầu: AI sẽ không biến mất, vẫn đang ở đây và sẽ ngày càng phát triển. Tuy nhiên, AI là công cụ, trở nên lợi ích hay nguy hại phần lớn tùy thuộc vào lựa chọn và quyết định mang tính đạo đức của con người.

Với người học Phật, cũng như giáo lý về nghiệp (karma), AI là vấn đề mang tính đạo đức ngay từ bản chất. Câu hỏi đặt ra không phải là *“AI có đáng sợ không?”*, mà là *“Chúng ta có thể ứng dụng AI như thế nào để nuôi dưỡng từ bi, trí tuệ và lợi ích cho muôn loài?”*.

Từ cái nhìn phân cực đến sự chọn lựa định hình tương lai

Một trong những quan điểm phân hóa rõ rệt nhất hiện nay về AI nằm ở cách mà các nền kinh tế ứng xử với công nghệ này. Tại phương Tây, nhiều người lo ngại một tương lai u ám khi AI thay thế con người, lấy mất việc làm và con người mất khả năng kiểm soát. Trái lại, Đông Á, đặc biệt là Hàn Quốc và Trung Quốc lại đón nhận AI với tinh thần tích cực hơn.

Theo bài phân tích của Rajiv Kumar đăng trên The Diplomat, chính sách công nghiệp của Trung Quốc và Hàn Quốc là ví dụ điển hình về việc tích hợp AI vào toàn bộ cấu trúc kinh tế quốc dân. Hơn 30.000 nhà máy thông minh đang vận hành tại Trung Quốc (tính đến tháng 02/2025), trong đó có những “nhà máy tối” của tập đoàn Xiaomi, nơi robot sản xuất một chiếc điện thoại mỗi giây, vượt cả năng suất của Apple. Tự động hóa như vậy không chỉ cắt giảm chi phí và nhân công, mà còn giúp các quốc gia này vươn lên trong các lĩnh vực công nghệ cao và kỹ thuật số.

Một “nhà máy tối” thuộc sở hữu của công ty EV Nio tại Trung Quốc.

Ảnh: scmp.com

Sự khác biệt nằm ở chỗ: Trung Quốc và Hàn Quốc theo đuổi một chiến lược “lấy sứ mệnh làm trung tâm”, có sự phối hợp chặt chẽ giữa nhà nước, doanh nghiệp và được xã hội đồng thuận. Trong khi đó, nhiều nước phương Tây vẫn loay hoay với tầm nhìn thiếu dài hạn. UNDP nhận định, việc AI trở nên “lợi ích” hay “nguy hại” phụ thuộc rất nhiều vào động lực thúc đẩy nó, đó là lựa chọn có chủ ý của từng xã hội.

AI và Phật học: Vượt khỏi mô hình utopia - dystopia

Báo cáo Phát triển Con người 2025 đề xuất ba nguyên tắc cho một tương lai AI phục vụ con người, thay vì giam hãm con người trong những hệ thống vô hồn do chính họ tạo ra:

- 1. Xây dựng nền kinh tế tương hỗ giữa người và máy.*
- 2. Thúc đẩy đổi mới dựa trên mục tiêu có định hướng đạo đức.*
- 3. Đầu tư vào năng lực thiết yếu, những gì thực sự “đếm được” trong hành trình phát triển con người.*

Tư tưởng này có sự tương hợp sâu sắc với quan điểm Phật giáo về AI. Phật giáo không theo đuổi những viễn cảnh cực đoan, không lý tưởng hóa AI như cứu tinh, cũng không xem đó như “tà đạo mới”. Thay vào đó, Phật giáo hướng con người quay lại với sự lựa chọn, với tự do nội tâm và trí tuệ để định hình công nghệ sao

cho phục vụ tâm linh và xã hội, mang lại hạnh phúc cho nhân sinh.

AI đặt lại câu hỏi về cái tôi và bản chất khổ đau

Nhà bình luận Asa Hershoff từng viết rằng, AI đặt ra thách thức triết học đối với Phật giáo trong thế kỷ 21. Nếu thời đại thần kinh học và vật lý lượng tử từng khiến Phật giáo phải điều chỉnh cách tiếp cận, thì thời đại AI lại đòi hỏi sự định vị sâu sắc hơn về bản chất của ngã (self), vô ngã (anatta) và tâm (citta).

Hershoff cảnh báo rằng, nếu Phật giáo chỉ cố gắng “hòa nhập” vào thế giới hiện đại mà không giữ vững cốt lõi thì sẽ bị biến dạng. Những hệ tư tưởng tâm lý học phương Tây hiện nay, theo ông, không kém phần cứng nhắc như bất kỳ hệ thống giáo điều nào và trong nỗ lực hòa nhập, Phật giáo cũng có thể có nguy cơ đánh mất chính mình?

Trở về với Dukkha và mở rộng lời nguyện Bồ Tát trong kỷ nguyên AI

Trong bối cảnh thế giới đang đối mặt với khủng hoảng khí hậu, bất công kinh tế sâu rộng, căng thẳng địa chính trị và sự thao túng của các tập đoàn công nghệ, một điều chắc chắn là: khổ đau (dukkha) sẽ còn lan rộng.

Bánh xe cuộc đời, tóm tắt câu đố hiện sinh của Phật giáo, được mô tả tại chùa Yufeng, Lệ Giang, Vân Nam. Ảnh: BDG

Phật giáo chưa bao giờ né tránh khổ đau, mà ngược lại, đặt khổ đau làm gốc rễ của tư duy và thực hành giải thoát. Nhưng khổ đau không chỉ là sự bất mãn hay mong cầu không được đáp ứng. Theo cách định nghĩa của giới học giả phương Tây, Dukkha còn là “nỗi bức bối hiện sinh”, phát sinh từ sự vô thường và bất định vốn là bản chất của mọi sự vật.

Giữa mùa Saga Dawa linh thiêng (*), khi cộng đồng Kim Cương thừa khắp dãy Himalaya tưởng niệm và cúng dường những sự kiện trọng đại trong cuộc đời

đức Phật, ta được nhắc nhở rằng: không cần găng ép phật pháp vào khuôn mẫu khoa học hiện đại, hãy cứ yên tâm là vũ trụ sẽ vẫn cứ vận hành theo các quy luật của sinh - diệt.

Nếu nhìn Dukkha như một bài toán nền tảng, thì AI có thể trở thành công cụ tính toán để hỗ trợ lời nguyện độ sinh vô tận. Như những siêu máy tính có thể mô phỏng vô số tình huống, giải quyết vô số vấn đề, thì AI, nếu được định hướng bởi tâm từ và trí tuệ, có thể góp phần thực hiện hạnh nguyện Bồ Tát trong thời đại mới.

AI không phải cứu tinh - nhưng có thể là cộng sự

Phật giáo sẽ không “chạy theo” AI, cũng không “đối đầu”. Thay vào đó, Phật giáo có thể đồng hành cùng AI, miễn là còn giữ được sự tỉnh thức ban đầu của đức Phật Thích Ca, khi Ngài lần đầu trần trở về sự khổ sau khi chứng kiến Bốn Cảnh Tượng (già, bệnh, chết và người xuất gia).

Chỉ khi đó, AI mới thực sự trở thành phương tiện giúp con người vượt thoát khổ đau, thay vì trở thành nguyên nhân mới của khổ đau.

Tác giả: **Buddhistdoor Global**/Chuyển ngữ và biên tập: **Thường Nguyên**

Nguồn: buddhistdoor.net

Tài liệu tham khảo:

UNDP (Chương trình Phát triển Liên Hợp Quốc), 2025. Báo cáo Phát triển Con người 2025: Vấn đề của sự lựa chọn - Con người và khả năng trong thời đại AI. New York.

(*) Từ ngày 28/05 đến ngày 25/06/2025, tháng thứ tư theo lịch Tây Tạng được gọi là **Saga Dawa**, là thời điểm đặc biệt trong năm đối với những người con Phật, cùng nhau tích lũy công đức để kỷ niệm ba sự kiện trọng đại trong cuộc đời đức Phật Thích Ca Mâu Ni.

Theo lịch Tạng, 3 sự kiện bao gồm: Đức Phật đản sinh, đức Phật thành đạo và đức Phật nhập niết bàn.

Trong tháng đặc biệt này, mọi thiện hạnh và công đức được tin là tăng trưởng gấp bội. Các truyền thống tâm linh bao gồm:

+ Ăn chay trường suốt tháng, dâng cúng đèn bơ và vật phẩm cúng dường (đặc biệt vào các ngày 8, 15 và 30 Âm lịch).

+ Tùy hỷ cúng dường Tam Bảo, hành trì bố thí, giúp đỡ người nghèo, người hành khất và những hoàn cảnh khó khăn.

Tháng Saga Dawa là một trong những dịp linh thiêng nhất trong năm theo truyền thống Phật giáo Kim Cang Thừa, cơ hội quý báu để tích lũy công đức và thực hành giáo pháp sâu sắc.